

رفتارهای فردی در کارهای گروهی

غلامحسین ظفیری

دبیر آموزش و پرورش ناحیه ۱ شهرستان اهواز

اشاره

کار گروهی در آموزش علوم، به ویژه زیست‌شناسی اهمیت فراوان دارد. این نوشته به یکی از مهم‌ترین مباحث کار گروهی، یعنی رفتارهای فردی در کارهای گروهی اختصاص دارد.

کلیدواژه‌ها: کار گروهی، زیست‌شناسی، رفتارهای فردی.

مقدمه

یکی از مؤلفه‌های مهم و اساسی در «تدریس فعال»، مشارکت دانش‌آموزان در پیشبرد آموزش در کلاس درس است. گسترده‌ترین جلوه مشارکت دانش‌آموزان در آموزش، مشارکت در قالب «کار گروهی» است. اگر کار گروهی بر مبنای اصول صحیح هدایت نشود، به هیچ‌وجه نمی‌تواند کارایی مثبت خود را در روش‌های نوین آموزشی نشان دهد. به همین دلیل، این ضرورت احساس می‌شود که بار دیگر ویژگی‌های «کار گروهی» مورد بحث قرار گیرند.

به‌طور کلی موفقیت در کار گروهی را می‌توان وابسته به موارد زیر دانست:

۱. درک مفهوم «گروه» به‌عنوان مفهوم فراتر از «تجمع ساده افراد در کنار یکدیگر»،
۲. شناخت افراد گروه از «هدف‌های اصلی» کار گروهی،
۳. شناخت افراد از ویژگی‌های فردی خود و سایر اعضای گروه،
۴. مدیریت صحیح گروه با توجه به هدف‌های تعیین شده.

یکی از

مؤلفه‌های

مهم و اساسی

در «تدریس

فعال»

مشارکت

دانش‌آموزان

در پیشبرد

آموزش در

کلاس درس

است

شناخت و درک مفهوم گروه

هدفی مشترک، نمی‌تواند زمینه‌ساز کار گروهی باشد. بنابراین، افراد گروه براساس معیارهایی در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و برای خود هدف‌های مشخصی را تعریف می‌کنند.

«گروه» در مفهوم علمی خود، فراتر از تجمع ساده تعدادی از افراد در کنار یکدیگر است. از این منظر، هر تجمع از افراد بدون داشتن

خودباوری در کار گروهی

خودباوری در هر انسان یک تمایل طبیعی است. بارزترین جلوه خودباوری در روند کار جمعی خود را نشان می‌دهد؛ روندی که «دیگران» فرد را باور می‌کنند. فرد مایل است توانمندی‌هایش را دیگران «بینند». به بیان دیگر، او را به حساب بیاورند. کار گروهی یکی از عرصه‌هایی است که فرد می‌تواند توانایی‌های خود را نشان بدهد و خودباوری‌اش را تقویت کند. همان‌طور که اشاره شد، به خودباوری رسیدن گام مهمی در ارتقای توانمندی‌های فردی است. لیکن باید توجه کرد، فرد در چارچوب کار گروهی لازم است مرزهایی را بشناسد که عبور از آن‌ها باعث می‌شود؛ امکان بروز توانمندی‌های دیگران را محدود کند. پس در حالی که برای این تمایل یعنی «خودباوری» ارزش گذاشته می‌شود، باید حق دیگران نیز محترم شمرده شود.

شناخت افراد از هدف‌های گروه

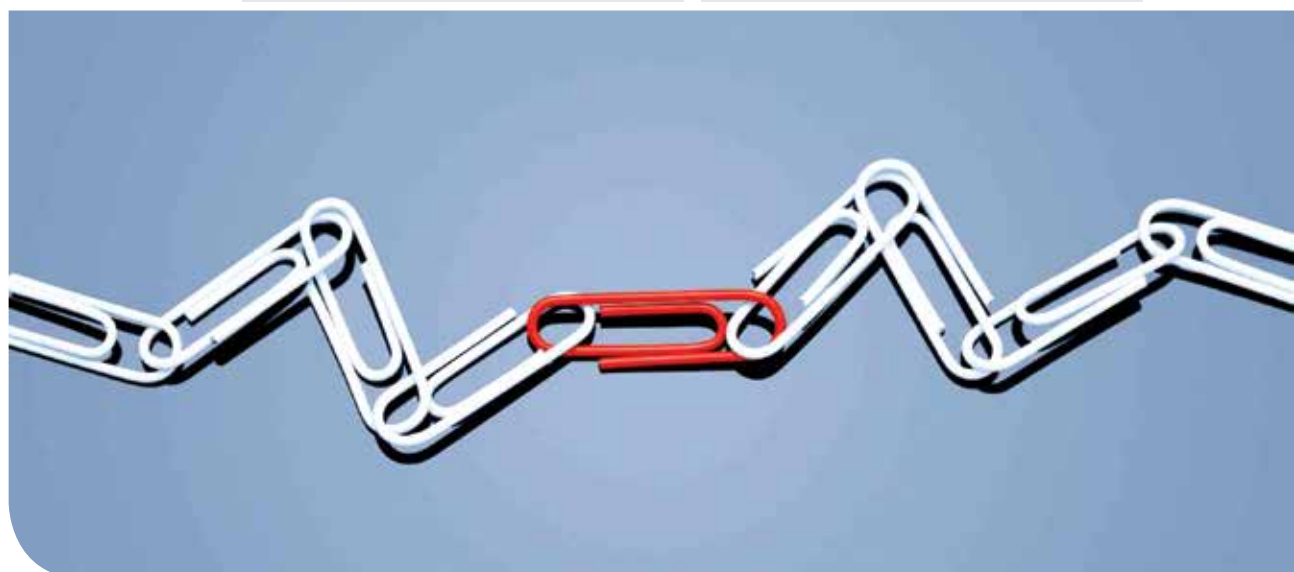
یکی از تفاوت‌های اساسی «گروه» با یک «تجمع ساده از افراد»، وجود «هدف مشخص» در کار گروهی است. ممکن است افرادی در کنار یکدیگر، بدون داشتن هدف مشخص، زمان را سپری کنند. این با مفهوم کار گروهی متفاوت است، زیرا گروه دارای راهبرد معینی است. افراد گروه باید با این راهبرد آشنا باشند. همچنین، بدانند که این مجموعه در کدام راستا

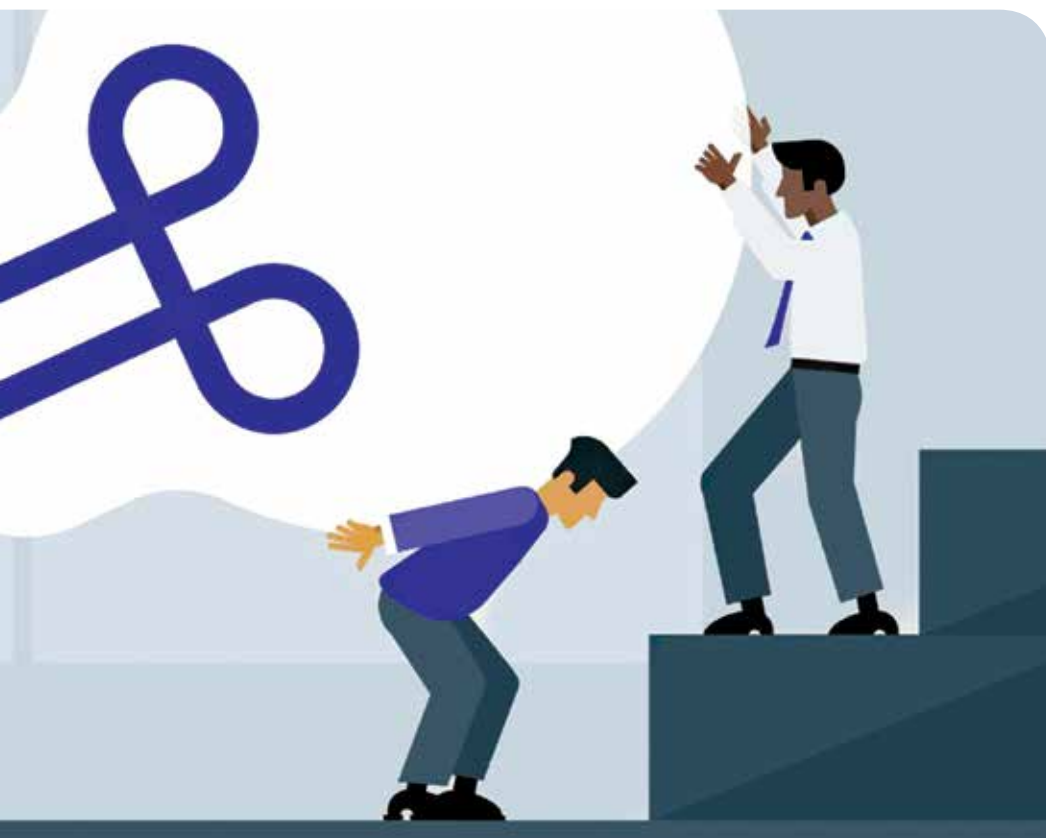
توجه کنید که در گزینش افراد یک گروه، صرفاً نباید به مشترکات، یعنی ویژگی‌های مشابه افراد توجه کرد، بلکه لازم است که «تفاوت رفتارهای فردی» را به‌طور خاص در نظر گرفت؛ چرا که آنچه امکان مدیریت صحیح را در یک گروه فراهم می‌کند، شناخت صحیح این تفاوت‌های فردی و به‌خصوص پذیرش این تفاوت‌ها به‌عنوان واقعیت افراد گروه است.

آموزش در روند کار گروهی

کار گروهی یکی از بسترهای بسیار مفید در آموزش مهارت‌هاست. اگر بپذیریم که در آموزش نوین باید به دیگران فرصت بدهیم که «مشاهده کنند، بشنوند، تجربه کنند و بیندیشند»، پس به‌عنوان یکی از اصول اساسی در کار گروهی، باید حق دیگران را در دست‌یابی به این مهارت‌ها محترم بداریم، ارج بگذاریم و حتی اگر در یک زمینه معین توانمندتر از دیگران هستیم، سعی نکنیم با ابراز این توانمندی، فرصت تجربه را از دیگران بگیریم. این یکی از مهم‌ترین اصول رفتار فرد در کار گروهی است. نباید فراموش کرد که توانمندی فردی در یک زمینه معین، هنگامی در کار گروهی ارزشمند است که بتوان با مدیریت صحیح و با ایجاد بستر فعالیت برای دیگران، فرصت آموزش و فراگیری مهارت‌های لازم را به آن‌ها داد، به‌طوری که هر یک از افراد گروه احساس کند، حضور او در جمع می‌تواند برای او آموزنده باشد و دانایی و مهارت‌های او را ارتقا دهد.

**«گروه»
در مفهوم
علمی خود،
فراتر از
تجمع ساده
تعدادی از
افراد در
کنار یکدیگر
است**

یکی از
تفاوت‌های
اساسی
«گروه» با یک
«تجمع ساده
از افراد»،
وجود «هدف
مشخص» در
کار گروهی
است

عمل می‌کند که اعضای آن از طریق هماهنگی با یکدیگر می‌توانند «موجود» را ارتقا دهند. تمام تلاش افراد باید این باشد که این مجموعه «با هم» پیش برود.

شناخت افراد از ویژگی‌های فردی خود و دیگران

هر قدر شناخت فرد از رفتار خود و دیگران عمیق‌تر باشد، کار گروهی در جهت هدف‌های آن بهتر پیش می‌رود. عدم شناخت رفتارهای فردی باعث می‌شود، زمینه‌های برداشت غلط، و «سوءتفاهم» فراهم شود. اگر منظور از یک «رفتار معین» برای ما روشن باشد، می‌توانیم واکنش مناسب‌تری نشان دهیم.

برداشت‌های منفی می‌توانند به صورت غیرفعال بودن در کار گروهی خود را نشان دهند. مثلاً ممکن است، یک فرد با نقش سازنده و اصلاحی «انتقاد» در کار گروهی آشنا نباشد و آن را به صورت توهین به خود تفسیر کند. در اینجا لازم است که مفهوم و نقش سازنده انتقاد در کار گروهی برای او توضیح داده شود. یا ممکن است فردی مایل باشد که «بیش از حد» مورد توجه

و برای چه هدفی حرکت می‌کند. شناخت صحیح هدف باعث می‌شود که ضمن عبور از موانع موجود در مسیر دستیابی به هدف، دچار سردرگمی و «جزئی‌نگری» نشویم؛ مسیر اصلی را از دست ندهیم و مشکلات ناشی از برخی ویژگی‌های فردی، کار گروه را تحت تأثیر قرار ندهد؛ مثلاً در کار گروهی «تدریس فعال» که دانش‌آموزان آن را تشکیل می‌دهند، لازم است هدف از مشارکت دانش‌آموزان در «تدریس» برای آن‌ها روشن باشد، با هدف‌های آموزشی آشنا شوند و بدانند در هر مرحله نقش فعال هر یک از افراد گروه تا چه اندازه در پیشبرد آموزش مؤثر است.

افراد گروه باید بپذیرند که هر گونه برخورد غیرفعال و تکروی آن‌ها می‌تواند بهره‌وری کار گروهی را پایین بیاورد. پس باید زمانی را برای آشنایی گروه با «هدف‌های کار گروهی» صرف کرد.

باید تفاوت کار فردی و کار گروهی را برای افراد گروه توضیح داد. آن‌ها باید باور کنند که تکروی و پیشروی یک فرد نمی‌تواند باعث ارتقای گروه شود. گروه مانند یک موجود واحد

رفتار فردی
می‌تواند به
شکل‌های
گونگون بر
روند کار
گروهی تأثیر
بگذارد. این
تأثیر ممکن
است منفی یا
مثبت باشد و
باعث فعال یا
غیرفعال شدن
مجموعه شود

هدف‌های مشخص شده، دچار اختلال نشود. به بیان دیگر، تا حد ممکن باید نقش و اثر منفی رفتارهای فردی در گروه کاهش یابد.

مدیریت صحیح گروه با توجه به هدف‌های تعیین شده

افراد گروه در مقابل متغیرهای محیطی، واکنش‌هایی متفاوت از خود نشان می‌دهند. مدیریت صحیح در این رابطه می‌تواند واکنش‌ها را در جهت هدف‌های اصلی گروه هدایت کند. واکنش‌های نامناسب را تعدیل و پاسخ‌های مناسب را تقویت کند. در واقع وظیفه مدیریت، انطباق پاسخ‌های افراد با هدف‌های گروه است. یکی از مؤثرترین نقش‌های مدیریتی، جلوگیری از «رفتارهای افراطی و تکروی» در کار گروهی است. مدیریت باید به شیوه‌های برخورد انفعالی و منفی افراد گروه حساس باشد، سریعاً آن را تشخیص دهد و درصدد تصحیح آن برآید.

این همه، مستلزم شناخت هر چه بهتر رفتارهای فردی اعضای گروه است. اگر فردی احساس می‌کند کمتر مورد توجه قرار گرفته و یا حتی در حاشیه قرار داده شده است، باید با بحث و گفت‌وگو به فعالیت بیش‌تر هدایت شود. و اگر شخصی براساس توانایی‌های فردی، خود را جایگزین جمعی از افراد کند، باید او را متوجه حقوق دیگران در اظهار نظر و ارائه توانمندی‌هایشان کرد. عموماً افرادی از یک جمع می‌توانند نقش مدیر گروه را داشته باشند که از توانایی‌های لازم برای تشخیص موقعیت‌ها و تعیین واکنش‌های مناسب برخوردار باشند.

منابع

۱. ایس، سوزان، *آشنایی با یادگیری از طریق همیاری*، ترجمه طاهره رستگار، مجید ملکان، چاپ دوم، انتشارات نی، ۱۳۷۸.
۲. آقازاده، محرم، *مهارت‌های یادگیری*، تهران، انتشارات مؤسسه فرهنگی هنری پیشبر علم و ادب، پاییز ۱۳۸۱.
۳. مظفری، عباسعلی، *راهنمای فعالیت‌های فردی و گروهی (کتاب کار)*، تهران - انتشارات آزمون نوین با همکاری دفتر آموزش راهنمایی تحصیلی، تابستان ۸۲.
۴. کتاب کار دانش‌آموز: *فعالیت‌های گروهی و اجتماعی*، (واحدهای پرورشی دوره متوسطه)، دفتر برنامه‌ریزی و امور فرهنگی و مشاوره وزارت آموزش و پرورش، تهران، انتشارات برگ نفیس، چاپ اول، ۱۳۸۳.
۵. نصرافهانی، علی، *مدیریت رفتار گروهی*، اصفهان، جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۹.
۶. قناعت‌پیشه، عزت‌الزهر، مقایسه اثر رقابت فردی، تلاش در رقابت گروهی در پیشرفت تحصیلی، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال بیست و یکم، بهار ۱۳۸۴ (شماره ۸۱) (پیاپی ۸۱).

قرار گیرد. این رفتار فردی باعث می‌شود که در مقابل رفتار اصولی دیگران اعتراض و تصور کند که مورد «کم‌توجهی» قرار گرفته است. شناخت این رفتارها و ویژگی‌های فردی، در مدیریت گروه بسیار مؤثر است.

تأثیر کار گروهی بر رفتارهای فردی

همان‌طور که اشاره شد، رفتار فردی می‌تواند به شکل‌های گوناگون بر روند کار گروهی تأثیر بگذارد. این تأثیر ممکن است منفی یا مثبت باشد و باعث فعال یا غیرفعال شدن مجموعه شود. نظر به این که گروه متشکل از افرادی با رفتارهای «متفاوت» است که برای هدفی مشترک تلاش می‌کنند، کار گروهی باید بتواند در تعدیل اثرهای منفی رفتارهای فردی مؤثر باشد. این به معنی از بین رفتن یک خصلت فردی نیست، بلکه منظور کم‌رنگ شدن یا کاهش تأثیر این رفتار در کار گروه است.

در اینجا مدیر گروه با شناخت ویژگی‌های فردی افراد می‌تواند در صورت بروز رفتارهای منفی، واکنش مناسب و اصولی نشان دهد؛ به‌طوری که گروه در حرکت به سمت